

PRIEKŠVĀRDS

RTU Inženierzinātņu vēstures pētniecības centra (IVPC) sagatavotais sestais zinātniskais žurnāls iznāk RTU 160. jubilejas gadā un ir veltīts šai nozīmīgajai gadskārtai. RTU, senākā tehniskā augstskola Baltijas guberņās, attīstījusies no privātas augstskolas 19. gadsimtā līdz starptautiski atzītai valsts augstskolai 21. gadsimtā. Notikusi vairākkārtēja mācībspēku un studentu paaudžu maiņa, mainījies un pilnveidojies studiju process un programmas. Zinātnieki turpina izziņāt augstskolas dzīvi, atklājot novitātes, interesantus un mazāk zināmus faktus senākos un ne tik senos tās pāstāvēšanas periodos.

Zinātniskajā žurnālā publicēti septiņi zinātniskie raksti, un to autori ziņojuši par tiem RTU starptautiskajās zinātniskajās konferencēs. Pētījumu autori ir Latvijas un Igaunijas zinātnieki, zinātņu vēsturnieki un augstskolu mācībspēki, kuri žurnāla lasītājus iepazīstina ar akadēmiskās dzīves aspektiem, tendencēm studiju programmās un RTU priekšteča, Rīgas Politehniskā institūta (RPI), absolventu un mācībspēka dzīvesdarbību.

Žurnālu ievada Latvijas Universitātes (LU) profesora, Valsts valodas centra direktora Māra Baltiņa arhīvu dokumentos un bibliotēku krājumos balstīts pētījums par aktuāliem akadēmiskās dzīves aspektiem – *venia legendi* un privātdocenta statusu Latvijas Universitātē (1919–1944), minot arī RPI absolventus un mācībspēkus. Tas ir 2021. gadā RTU IVPC zinātniskajā žurnālā publicētā pētījuma par *venia legendi* un privātdocenta statusu pasaulē un Rīgas Politehnikumā (RP) līdz 19. gadsimta beigām turpinājums.

Nākamie divi pētījumi ir par RTU priekšteča – RPI – absolventu dzīvesdarbību un veikumu Igaunijā un Latvijā. Igaunijas arhitektūras vēsturniece profesore Karina Hallas-Murula (*Karin Hallas-Murula*) pētījumā akcentējusi pazīstamo igauņu arhitektu Eižena Habermana (*Eugen Habermann*; 1884–1944) un Herberta Johansona (*Herbert Johanson*; 1884–1964) projektēto ēku galvenās iezīmes, to vietu mūsdienu arhitektūrā. Abi arhitekti 20. gadsimta sākumā absolvējuši RPI, bijuši Igaunijas Arhitektu savienības dibinātāji (1921) un tās priekšsēdētāji. Latvijā viņu veikums līdz šim bijis maz zināms, un RTU 160. gadu jubilejas gadā atkal varam pārlicināties, ka senākās tehniskās augstskolas Latvijā un Baltijas guberņās absolventi ir devuši nozīmīgu ieguldījumu vairāku valstu, tostarp Igaunijas, arhitektūrā.

Vēsturnieks madonietis Indulis Zvirgzdiņš izpētījis novadnieka, RPI Lauksaimniecības nodaļas absolventa (1908) Pētera Sauleskalna (1876–1975) pedagoģisko darbību lauksaimniecības vidusskolās Priekuļos un Malnavā, politisko darbību, pārstāvot Latviešu zemnieku savienību, Tautas padomē un Latvijas Satversmes sapulcē.

LU pētniece Svetlana Kovaļčuka vairākus gadus pētījusi un meklējusi jaunus datus par elektrotehnikas speciālistu Nikolaju Ozmidovu (*Николай Озмидов*; 1850–1938), kurš strādāja par mācībspēku RP / RPI (1884–1918). Inženiera N. Ozmidova dzīve saistīta ar Šveici, Krieviju un Latviju, un publicētā pētījuma autore izcēlusi būtisko katrā no profesora dzīves posmiem, kā arī ieskicējusi viņa dzimtas turpinātāju gaitas.

Jau ceturto gadu RTU IVPC zinātniskajā žurnālā tiek publicēts raksts par kādu laikabiedru, augstskolas absolventu. Šoreiz tas ir inženieris un orientierists Rodrigo Slaviņš. LU lektore Ērika Lanka un inženieris, orientierists, RPI absolvents (1964) Arno Līcis intervēja R. Slaviņu un ieklausījās arī viņa laikabiedru vērtējumā par bijušo Latvijas Orientēšanās federācijas prezidentu (1965–1982; 1986–1999). Orientēšanās sportā R. Slaviņš sasniedzis izcilus rezultātus 20. gadsimta otrajā pusē, izcīnot godalgotas vietas, un turpina ar šo sporta veidu nodarboties joprojām, piedaloties veterānu orientēšanās sporta sacensībās ne tikai Latvijā, bet arī ārpus tās. Pētījumu, tāpat kā citus šajā krājumā publicētos rakstus, papildina bagātīgs fotomateriāls.

RTU vēsture cieši saistīta ne tikai ar inženierzinātņu, bet arī kultūras vēsturi, kas augstskolai seko līdz kopš 19. gadsimta otrās puses un nu nonākusi arī 21. gadsimtā. Viens no Latvijas tradicionālajiem materiāliem ar dažādu lietojumu ir koks. Neraugoties uz dažādu jaunu instrumentu ienākšanu sadzīvē, darbā un studijās, joprojām tiek lietoti tradicionālie kokapstrādes rokas instrumenti, un tiem ir sava loma dizainā. Par to runā sestā pētījuma par tradicionālo kokapstrādes rokas instrumentu lietojuma piemēru produktu dizaina studijās autori, RTU Materiālzinātnes un lietišķās ķīmijas fakultātes Dizaina tehnoloģiju institūta mācībspēki Ilze Gūtmane, Silvija Kukle, Jānis Kalniņš, Inga Zotova un Artūrs Ķīsis.

RTU jaunāko studiju programmu vidū ir E-tehnoloģiju un humanitāro zinātņu fakultātes maģistra studiju programma «Digitālās humanitārās zinātnes», ko sāka realizēt 2018. gadā, un tā jau iegājusi ne tikai fakultātes, bet arī RTU un Latvijas augstskolu vēsturē. Par tās pirmsākumiem nesenajā pagātnē pētījumu veikušas LU vadošā pētniece Sanita Reinsone, RTU profesore Marina Platonova, asociētā profesore Tatjana Smirnova un lektore un pētniece Zane Seņko.

Pētījumi par studiju programmām zinātniskajā žurnālā tiek publicēti pirmo reizi, un tā ir laikmeta nozīmīga liecība.

2021. un 2022. gadā mūžībā devušies RPI / RTU mācībspēki – Vera Brunere, Pēteris Broks, Vladimirs Čuvičins, Juris Emsiņš, Sandra Dreiberģa, Valdis Kampars, Olga Maksimova, Vadims Ņikitins, Inta Pelčere, Mihails Pudžs, Dmitrijs Puriševs, Rolands Rikards, Francis Sudnieks, Viktors Valgums, Inta Vītiņa, kā arī RTU Goda doktors Jānis Bubenko, ilggadējā darbiniece, Intelektuālā īpašuma aizsardzības daļas bijusī vadītāja Māra Baltvilka, RTU vīru kora «Gaudeamus» dibinātājs un ilggadējs vadītājs, Vispārējo latviešu Dziesmu un deju svētku Goda virsdiriģents, profesors un komponists Edgars Račevskis, RTU absolvente, RTU Studentu parlamenta prezidente (2005–2007) Liene Aleksandra Batare un RTU Inženierzinātņu vidusskolas ģeogrāfijas skolotāja Agra Lipsberģa. Žurnālā lasāmi viņu nekroloģi.

Zinātnisko rakstu krājumu noslēdz RTU 2021./2022. studiju gada nozīmīgāko notikumu hronoloģija (01.09.2021–31.08.2022).

Galvenā redaktore asociētā profesore *Dr. psych.* Airisa Šteinberģa

FOREWORD

The sixth volume of the scientific journal issued by RTU Research Centre for Engineering History (RCEH) is published in the year of 160th Anniversary of RTU and is dedicated to this important anniversary. RTU, the oldest technical university in the Baltic Governorates, has developed from a private university in the 19th century to an internationally recognized state university in the 21st century. Several generations of faculty and students have changed; the study process and programs have also changed and improved. Scientists continue learning about the life of the university, discovering novelties, interesting and less known facts about the oldest and not so ancient periods of its existence.

Seven scientific articles have been published in the scientific journal, reflecting the results of research their authors reported at the international scientific conferences organized by RTU. The authors of the studies are Latvian and Estonian scientists, historians of science, and academic staff of the universities, who introduce the journal's readers to the aspects of academic life, trends in the development of the study programs, and the lifestyle of graduates and faculty of RTU's predecessor, Riga Polytechnic Institute (RPI).

The journal opens with the research by *Māris Baltiņš*, Professor of the University of Latvia (UL), Director of the State Language Centre. Based on the archival documents and library collections, the paper reports on the topical aspects of academic life – *venia legendi* and the status of a *Private Docent* at the University of Latvia (1919–1944), also mentioning RPI graduates and faculty. It is a continuation of the study published in 2021 in the scientific journal of RTU RCEH on *venia legendi* and the status of *Private Docent* in the world and at Riga Polytechnicum (RP) until the end of the 19th century.

The next two articles are dedicated to the life and contribution of the graduates of RTU's predecessor – RPI – in Estonia and Latvia. In her research, Estonian architectural historian Professor Karin Hallas-Murula emphasized the main features of the buildings designed by well-known Estonian architects Eugen Habermann (1884–1944) and Herbert Johanson (1884–1964) and reflects on their place in the modern architecture. Both architects graduated from RPI at the beginning of the 20th century and were the founders of the Estonian Association of Architects (1921) and its chairmen. Their achievements have been little known in Latvia until now, and in the year of 160th anniversary of RTU,

we can once again confirm that the graduates of the oldest technical university in Latvia and the Baltic Governorates have made a significant contribution to the architecture of several countries, including Estonia.

A historian from *Madona*, *Indulis Zvirgzdiņš*, has researched the pedagogical activities of *Pēteris Sauleskalns* (1876–1975), a graduate (1908) of the Department of Agriculture of RPI, in the agricultural secondary schools in *Priekule* and *Malnava*, as well as his political activities, representing the Latvian Farmers' Union, the People's Council and the Constitutional Assembly of Latvia.

A UL Researcher *Svetlana Kovaļčuka* has been researching and looking for new data about a specialist in electrical engineering *Nikolai Ozmidoff* (*Николай Озмидов*; 1850–1938), who worked as a member of academic staff at RP / RPI (1884–1918) for several years. Engineer N. Ozmidoff's life was connected with Switzerland, Russia, and Latvia, and the author of this study has highlighted essential aspects in each of the phases of the professor's life, as well as outlined the progress of his family's successors.

For the fourth year in a row, an article about our contemporary – a graduate of the university – has been published in the scientific journal of RTU RCEH. This time it is an engineer and orienteer *Rodrigo Slaviņš*. A UL Lecturer *Ērika Lanka* and an engineer, orienteer, RPI graduate (1964) *Arno Līcis* interviewed *R. Slaviņš* and listened to the memories of his contemporaries on the former President of the Latvian Orienteering Federation (1965–1982; 1986–1999). In the second half of the 20th century, *R. Slaviņš* achieved excellent results in orienteering gaining prize-winning places. He continues practicing this sport today, participating in veteran orienteering sports competitions not only in Latvia but also abroad. The study, like other articles published in this collection, is supplemented with rich photographic material.

The history of RTU is closely related not only to the history of engineering but also to the history of culture, which has always been part of university life from the second half of the 19th century until the 21st century. Wood is one of Latvia's traditional materials characterized by the versatility of its uses. Despite the introduction of various new tools into home, work, and study, traditional woodworking hand tools are still used today and play their role in design. The authors of the sixth article *Ilze Gūtmane*, *Silvija Kukle*, *Jānis Kalniņš*, *Inga Zotova*, and *Artūrs Ķisis* in detail discuss the use of traditional woodworking hand tools in product design studies at the Institute of Design Technologies of RTU Faculty of Materials Science and Applied Chemistry.

The Master's study program «Digital Humanities» implemented by the Faculty of E-Learning Technologies and Humanities is among the newest study programs offered by RTU. It was launched in 2018 and

has already become part of the history of not only the faculty but also RTU and Latvian universities. The research on its recent origins has been carried out by the Leading Researcher of the UL *Sanita Reinsone*, RTU Professor *Marina Platonova*, Associate Professor *Tatjana Smirnova*, and Lecturer and researcher *Zane Seņko*. Research on a study program is published for the first time in the scientific journal, and it is a significant testimony of the age.

Academic year 2021/2022 brought mournful messages – *Vera Brunere*, *Pēteris Broks*, *Vladimirs Čuvičins*, *Juris Emsiņš*, *Sandra Dreiberģa*, *Valdis Kampars*, *Olga Maksimova*, *Vadims Ņikitins*, *Inta Pelčere*, *Mihails Pudžs*, *Dmitrijs Puriševs*, *Rolands Rikards*, *Francis Sudnieks*, *Viktors Valgums*, *Inta Vītiņa*, as well as an Honorary Doctor of RTU *Jānis Bubenko*, a long-term employee, the Head of the previous RTU Intellectual Property Protection Unit *Māra Baltvilka*, the founder and long-time Head of the RTU Men's Choir «*Gaudeamus*», Honorary Chief Conductor of the Nationwide Latvian Song and Dance Festival *Edgars Račevskis*, an RTU graduate, President of RTU Student Parliament (2005–2007) *Liene Aleksandra Batare*, and a geography teacher of RTU Engineering High School *Agra Lipsberģa* passed away. Their obituaries are also published in the scientific journal.

This issue of the journal is concluded with the chronology of the key events that happened at Riga Technical University in academic year 2021/2022 (1 Sept 2021–31 Aug 2022).

Editor-in-Chief Associate Professor *Dr. psych. Airisa Šteinberģa*